

KÖY ENSTİTÜLERİNİN KEMALİST DEVRİM'E BÜYÜK KATKISI

17 Nisan 2021

Yıldırım Koç

Kemalist Devrim, Türkiye'nin milli demokratik devriminin en önemli aşamasıdır. Genel olarak demokratik devrimlerin ve özel olarak da Türkiye'nin milli demokratik devriminin üç temel amacı vardır: (1) Bağımsız bir devletin kurulması, (2) bu devletin sınırları içinde yaşayan insanların kulluktan kurtarılması, (3) kulluktan kurtarılmış insanlardan çağdaş bir millet yaratılması.

Bağımsız bir devletin kurulması Kurtuluş Savaşı ve daha sonraki yıllarda izlenen doğru politikalarla gerçekleştirildi. İkinci ve üçüncü amaçlara ulaşılması, Kurtuluş Savaşı'ndan daha zor bir süreci gerektiriyordu. Karşıdaki düşman, padişahlık, halifelik, toprak ağalığı, aşiret düzeni, tarikat ve cemaatler, şeyhlerle sınırlı değildi. Evdeki kadının da kulluktan kurtarılması zorunluydu. Bu büyük görevleri gerçekleştirebilmek için Atatürk'ün elindeki olanaklar çok sınırlıydı. Nüfusun yüzde 75'i köylerde yaşıyordu. Köyler arasında rahatça kullanılacak yol ağı yoktu. Bırakın interneti ve televizyonu, radyo bile çok çok az yerde vardı. Telefon iletişimi neredeyse devletle sınırlıydı. Okuma yazma bilme oranı çok düşüktü. Gazetelerin köylere ulaşması hemen hemen olanaksızdı.

Atatürk, bu engelleri aşmak için önce kentlerde halkevlerini ve kırsal bölgelerde halkodalarını değerlendirmeye çalıştı.

Türk Ocaklarının kongresi 10 Nisan 1931 günü olağanüstü olarak toplandı. Türk Ocakları Derneği'nin kapatılması ve derneğin sahip olduğu bütün hakların CHP'ne devrine karar verilmesini öneren önerge oybirliği ile kabul edildi. 257 şubesi olan Türk Ocakları CHP'ye katıldı. Ardından, ilk halkevi 19 Şubat 1932 günü Ankara'daki eski Türk Ocağı binasında açıldı. Devlet ve hükümet, memurların halkevlerinde çalışmalarını teşvik etti. Halkevlerinin yanı sıra halkodaları da açıldı. 1950 yılında ülkenin dört bir tarafında 477 halkevi ve 4332 halkodası faaliyet gösteriyordu. Halkevleri 8 Ağustos 1951 gün ve 5830 sayılı kanunla kapatıldı ve mal varlıkları hazineye devredildi.

Halkevleri ve halkodaları, nüfusun yüzde 75'inin yaşadığı köylerdeki kulluk düzenini parçalamaya, insanları çağdaş Türk ulusunun özgür insanları haline getirmeye yetmedi. Köylülüğü, ağalığa, şeyhliğe, aşiret reisliğine, tarikat ve cemaatlere karşı bilgilendirmek ve eğitmek gerekiyordu.

1930'lu yılların ortalarında askerliğini yapmış köylüler arasından seçilen kişilerin katıldığı köy öğretmen kursları açıldı. Buralarda yetiştirilen köylüler köylerde öğretmen olarak kullanıldı. Ancak bu proje, Kemalist Devrim'in amaçları açısından yeterli değildi. Yetişkinlerin 6-7 aylık kurslarla anlayışlarının değiştirilmesi, köylerdeki kulluk düzenine karşı mücadeleye yöneltilmesi mümkün olamıyordu.

Bu deneyimlerin ışığında köy enstitüleri modeli geliştirildi. Bu modelin geliştirilmesi ve uygulanmasında Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un belirleyici katkıları oldu.

Köy Enstitüleri Kanunu 1940 yılında kabul edildi (17 Nisan 1940 gün ve 3803 sayılı Kanun, *Resmî Gazete*: 22.4.1940). Kanununun 18-21. maddelerine göre Köy Öğretmenleri Tekaüt Sandığı ve Köy Öğretmenleri Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı kurulacaktı.

1946 yılından itibaren köy enstitülerine yönelik sistemli bir savaş başlatıldı. Esasında başlatılan saldırı, Kemalist Devrim'e karşı başlatılan saldırının en önemli unsurlarından biriydi. Enstitüler 1954 yılı başlarında kapatıldı; ancak o gelenek ilköğretmen okullarında epeyce bir süre devam etti. 1940-1954 arasında 20 köy enstitüsünden 1308 kadın ve 15.943 erkek olmak üzere 17.251 öğretmen mezun edildi.

Köy enstitüleri, 1940-1946 döneminde, eğitimle üretimi birleştiren bir yapıydı. Çalışana ve üretere saygı duyuluyordu. 11-12 yaşlarında köyden gelip enstitülerin eğitimine alınan gençler, yeteneklerini geliştirebiliyor ve müthiş bir özgüvenle köylerdeki geri yapıları parçalamak aşkıyla köylere gidiyorlardı. Enstitülerden yalnızca öğretmen yetişmedi; sağlık memurları da yetiştirildi. Bu arada Fakir Baykurt, Ümit Kaftancıoğlu, Talip Apaydın, Mahmut Makal, Mehmet Başaran, Dursun Akçam gibi pek çok ünlü yazarımız da bu enstitülerde verilen eğitim sayesinde yeteneklerini ortaya çıkardı ve geliştirdi.

alan bürokratlaşmış öğretmenlerdi.

Halbuki köy enstitülerinin mezunlarının çok büyük bölümü üretken, sorgulayıcı, ekip çalışmasına alıştırmış, dik başlı, özgüvenli, atak, toplumsal sorumluluk duygusu taşıyan, mesleğini çok önemseyip seven, mesleğini kimliği haline getirmiş, Türkiye'nin demokratik devriminin kazanımlarının önemini kavramış öğretmenlerdi. Kendilerinin, cumhuriyeti koruma ve halkı eğitme gibi bir misyonlarının olduğuna inanmışlardı ve birçok sorunun çözümünün eğitimden geçtiğini düşünüyorlardı.

Köy enstitüsü mezunu öğretmenler, özlük hakları açısından, mağdur da edildi. Ancak bu mağduriyet, kanımca Türkiye sendikacılık tarihinin en başarılı sendikası olan Türkiye Öğretmenler Sendikası'nı yarattı. Bu mağduriyeti TÖS ve TÖB-DER yöneticilerinden köy enstitülü Ali Bozkurt şöyle anlatmaktadır:

“Köy enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin maaşları net olarak seksen dokuz lira altmış beş kuruştur. Aynı işi yapan öğretmen okulu çıkışlı arkadaşlarımızın maaşları yüz kırk yedi lira yirmi beş kuruştur. (...) Mecburi hizmetlerinin yedi buçuk yıl olması gerekirken bizim diplomalarımızda yirmi yıl mecburi hizmet yapacağımız yazıyordu. Bu hizmetin hepsini de köylerde yapacaktık. Oysaki her işimizi kendimiz yaparak okumuştuk. Yiyeceğimiz buğdayı, sebzeyi, meyveyi, sütü, yoğurdu, hepsini kendimiz üretiyorduk. Binalarımızı, oturduğumuz sıraları, yattığımız ranzaları bile kendimiz yapıyorduk. Giydığımız çamaşır ve elbiseleri de kendimiz dikiyorduk. Açıkçası biz, devlete yük olmadan yetişmiştik.” (Ali Bozkurt, **Köyden Köye, Anılar 1**, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2000, s.9-10)

Köy enstitülerinde çocuk yaştaki gençler, özgür düşünme, sorgulama, eşitlik, Kemalist Devrim'in amacı gibi konularda yıllarca eğitildikten sonra, kutsal bir amaca hizmet etmek için ve müthiş bir özgüvenle köylere gittiler ve yüzyılların mirası ağalık, şeyhlik, aşiret reisliği, vb. ile mücadeleye başladılar.

Köy enstitülü Fakir Baykurt, **TÖS Gazetesi**'nin 20 Nisan 1968 tarihli sayısında yer alan “17 Nisan'dan TÖS'e” başlıklı başyazısında yetişmelerine ilişkin bazı gözlemlerinde, hakim sınıfları nasıl korkuttuklarını şöyle anlatıyor:

“Enstitü çıkışlı öğretmenlerin yetişmesindeki bilinçli metoda bir göz atalım. Bunun Köy Enstitülerinin kapanması sırasında geçmiş çok anlamlı bir hikâyesi vardır. Enstitülü öğretmenleri yetiştiren bilinçli metodu bu hikâye çok iyi anlatıyor.

“1946'larda TBMM'de Toprak Kanununa karşı çıkanlardan birkaç milletvekili, Hasanoğlu'na geliyor. Üretilen dedikoduların belgelerini toplayacaklar. Birkaç gün derslere girip çıkıyorlar, kız erkek ilişkilerine bakıyorlar, havadan orakla çekice benzediği keşfedilen! yapıları gözden geçiriyorlar. Enstitüleri karalamaya

yetecek tutamak bulamıyorlar. Ayrılacakları gün biraz erken kalkıp sabah hayatını da gözlüyorlar. Öyle 'kaldır kolları, indir kolları' biçiminde bir kültür-fizik çalışması yok! 1200 öğrenci geniş bir alanda daire olmuşlar. Ortada mandolinler, sazlar ve kocaman bir davul, zeybek oynuyorlar. Oyun başı, 'Kollar!' deyince, 1200 kişi kolları kaldırıyor; 'sek!' deyince sekiyor, 'çök!' deyince çöküyor. Halay horon hep böyle birlik halinde oynanıyor. Sonra türkülere geçiyorlar. 1200 kişi hep bir ağızdan aynı türküyü söylüyor: 'Atımı bağladım nar ağacına.'

"Hemen Tonguç'a koşuyorlar: 'Yahu, bunlar her gün bu oyunları böyle oynarlar mı?' 'Oynarlar.' 'Türküleri söylerler mi?' 'Söylerler.' 'Bu Enstitülerden kaç tane var?' '20-21.' 'Hepsinde de sabahlar böyle mi başlar?' 'Evet, böyle başlar!'

"'Hımmmm' diyorlar. Hım diye diye Ankara'ya koşup kara kazanların altını ateşliyorlar.

"Köy Enstitüsü çıkışlı 20.000 öğretmenin çoğunluğu bugün TÖS'tedir. Türk halkını körlükten ve sömürülmekten kurtarmak ve gerçek anlamda bir ulusal bağımsızlığın eğitimini yapmak, TÖS içinde bunun mesleki mücadelesini vermek için çaba harcıyorlar. Onlar ortak bir amaç için bütün öteki meslektaşlarıyla bugün bir ağızdan aynı türküyü söylüyorlar ve hiç falso yapmadan aynı zeybeği, halayı, horonu oynuyorlar. Çıkarıcılar ve onların yordakçıları dünkü gibi bugün de boş durmayıp kara kazanların altını habire ateşliyorlar, TÖS'ü yıkmaya çabalıyorlar.

"Ama nafiyledir. Nafiyledir, çünkü insanlar bir kere aldanırlar."

Kemalist Devrim'e yönelen saldırının ilk kurbanlarından biri, bu Devrim'in en önemli dayanaklarından biri olan köy enstitüleri oldu. İsmet İnönü'yu, Hasan Ali Yücel'i, İsmail Hakkı Tonguç'u, köy enstitülerinin özverili öğretmenlerini ve Kemalist Devrim'i köylere ve sendikacılık hareketine taşıyan köy enstitüsü mezunlarını saygıyla anıyorum.

"Dinlenmemek üzere yürümeye karar verenler, asla ve asla yorulmazlar"

Mustafa Kemal ATATÜRK